

KS. KRZYSZTOF MIKOŁAJCZUK

OCHRONA PRAW AUTORSKICH
W ODNIESIENIU DO DOKUMENTÓW
JANA PAWŁA II (KAROLA WOJTYŁY),
BENEDYKTA XVI (JOSEPHA RATZINGERA)
ORAZ STOLICY APOSTOLSKIEJ
WYBRANE ZAGADNIENIA*

Wydaje się zasadne, aby na wstępie rozważań sięgnąć do specyficznych prawnych określeń przybliżających zagadnienie wymienione w tytule. Zgłębiając treść komentarza do prawa autorskiego i prawa pokrewnego, napotykamy tam następujące sformułowanie: „prawo autorskie stanowi część prawa własności intelektualnej i oznacza – w węższym znaczeniu – zbiór przepisów wydanych z myślą o ochronie interesów twórców oraz stosunków prawnych związanych z tworzeniem utworów, korzystaniem z nich i ich ochroną. W szerszym znaczeniu pojęcie to obejmuje także regulacje odnoszące się do tzw. praw pokrewnych, a więc praw wyłącznych, przyznanych m.in. artystom wykonawcom, producentom fonogramów, nadawcom radiowym i telewizyjnym”¹.

Dokładniej te kwestie na terenie Rzeczypospolitej Polskiej precyzuje art. 1 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 r. (tekst

Ks. dr KRZYSZTOF MIKOŁAJCZUK – adiunkt Katedry Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

*Udział w dyskusji panelowej w KUL podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Kościół a prawa autorskie”, 18 maja 2009 r., był przyczynkiem do napisania tego artykułu. Moja krótka refleksja z ramienia Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski stała się zaczynem niniejszych rozważań.

¹ *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Przepisy z wprowadzeniem*, red. K. Świerk-Bożek, Warszawa 2008, s. 17.

jednolity Dz. U. 2006, Nr 90, poz. 631 z późn. zm.). Artykuł ten określa przedmiot ochrony w prawie autorskim, zawiera definicję utworu, jego rodzaje ze względu na dziedzinowe zakresy twórczości. W art. 1, który wprowadza do samej ustawy, możemy odnaleźć informacje dotyczące, jakiego rodzaju dobra niematerialne nie są chronione przez prawo autorskie, oraz że ochrona na podstawie tego prawa ma charakter normatywny. Kolejna ważna informacja zapisana w tym artykule określa czasowy zakres ochrony utworów, stwierdzając, że utwór jest chroniony od chwili jego ustalenia, nawet jeśli nie jest ukończony².

Zasadniczo w tych rozważaniach chcę się skupić na normach prawa kanonicznego zawartych w obu kodyfikacjach Jana Pawła II³. I chociaż prawo autorskie nie jest generalnie kościelnym obszarem prawa, to postaram się odnaleźć miejsca albo przynajmniej ich „ślady”, w których prawodawca wskazuje normy postępowania w tej, jakże mało opracowanej materii. Jednak trzonem niniejszych dociekań będą dokumenty, które zaczerpnięte zostały z materiałów zgromadzonych w archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie.

*

Przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie przyniosły uregulowań dotyczących prawa autorskiego w Kościele katolickim. Dopiero Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r. w kan. 666 po raz pierwszy uznaje prawo do własności intelektualnej i obejmuje efekt działalności twórczej autora ochroną prawną. Prawodawca wskazuje, że „dzieło intelektualne autora jest pod ochroną prawną, zarówno gdy tworzy jego uprawnienia osobiste, jak też jako źródło praw dziedzicznych”⁴. Z tego ogólnego sformułowania niewiele wynika i wydaje się, że ta norma nie daje odpowiedzi na pytanie, jakie to efekty działalności twórczej obejmuje Kościół ochroną prawną. Skoro zaś prawodawca nie definiuje bliżej tego pojęcia, należy zatem przyjąć, że norma kan. 666 § 1 obejmuje ochroną prawną wszelkie dzieła pracy twórczej. Warto odnotować, że paragraf ten wskazuje wyraźnie na dwa aspekty własności inte-

² Por. R. G o l a t, *Prawo autorskie. Komentarz dla praktyków*, Gdańsk 2008, s. 10.

³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II (dalej cyt.: KPK/83) oraz *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritatem Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 82 (1990) (dalej cyt.: KKKW).

⁴ KKKW, kan. 666 § 1.

lektualnej: prawa osobistego i majątkowego. Każdy zatem akt działalności intelektualnej jest wyrazem osobowości autora i jego własnością, jak również źródłem interesu gospodarczego, tak więc twórca może z tego tytułu pobierać określone opłaty w ramach prawa do wykorzystywania własności intelektualnej⁵.

Przypatrzmy się kolejnemu paragrafowi kan. 666 KKKW: „Pod ochroną prawną znajdują się teksty praw i oficjalnych dokumentów jakiejkolwiek władzy kościelnej i ich autentyczne zbiory; nie godzi się więc ponownie ich wydawać, chyba że za wyraźnym pozwoleniem tej samej lub wyższej władzy i z zachowaniem warunków przez nią przepisanych”⁶. W treści niniejszego paragrafu nie sposób nie dostrzec, że prawodawca kodeksowy ustanawia prawo autorskie na teksty urzędowe władzy kościelnej i jedynie tym organom zapewnia prawo do tekstów ustaw i oficjalnych dokumentów i ich autentycznych zbiorów⁷. Generalnie – ustawy o prawie autorskim wykluczają takie prawa do tekstów urzędowych, bowiem wolą prawodawcy (tak się domniemywa) jest informowanie ogółu obywateli (wiernych) o obowiązwalności określonych norm prawnych, a nie jak wskazuje kan. 666 § 2, należy koncentrować się na ochronie aktu twórczego autora. Dodać trzeba, że osoba prawna nie może być autorem pracy twórczej. Za autora uważa się twórcę dzieła, autor uzyskuje prawo intelektualne do stworzonego przez siebie dzieła, a w przypadku osoby prawnej w takim rozumieniu jest to niemożliwe. Nie oznacza to jednak, że prawodawca nie ma prawa do ochrony swoich dokumentów przed ich fałszowaniem, jak również, by do ich powielania wymagana była stosowna zgoda władzy kościelnej. Rodzi się jedynie wątpliwość,

⁵ Korzystam w tym miejscu z wypowiedzi prof. Elmara Güthoffa z Niemiec, który 18 maja 2009 r. uczestniczył w KUL w Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Kościół a prawa autorskie” i zabrał głos na temat: *Ochrona własności intelektualnej w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich (Der Schulz des geistigen Eigentums im CCEO)*, tekst polskiego tłumaczenia przedłożonego uczestnikom konferencji, s. 2.

⁶ KKKW, kan. 666 § 2.

⁷ Podobne dyspozycje odnajdujemy w KPK/83 w kan. 828: „Zbiory dekretów albo aktów, wydane przez jakąś władzę kościelną, mogą być ponownie wydane tylko po uzyskaniu zgody tejże władzy i z zachowaniem warunków przez nią przepisanych”, oraz w KPK z 1917 r. w kan. 1389: „Collectiones decretorum Romanarum Congregationum rursus edi nequeunt, nisi impetrata prius licentia et servatis conditionibus a Moderatoribus uniuscuiusque Congregationis praescriptis”. Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, AAS 9 (1917), pars II. Także: E. Güthoff, *Ochrona własności*, s. 4.

czy należy ustanawiać takie normy do tekstów urzędowych Kościoła katolickiego w kontekście prawa autorskiego⁸.

Następny paragraf kan. 666 stanowi: „Bardziej szczegółowe normy w tej kwestii powinno ustanowić prawo partykularne każdego Kościoła *sui iuris*, z zachowaniem przepisów prawa cywilnego odnośnie do praw autorskich”⁹. Dyspozycja tego paragrafu jest określona jasno i wyraźnie, wydaje się, że prawodawca chroniąc prawo intelektualne, odsyła do kompetencji poszczególnych Kościołów, które dokładniej znają „środowisko”, w którym się znajdują. Kościół funkcjonuje również w zakresie obowiązywalności norm prawa państwowego, tak więc prawo partykularne poszczególnych Kościołów powinno na tej płaszczyźnie w miarę możliwości być z nim wspólne. Należy jednak w swej roztropności, będącej w gestii miejscowych hierarchów Kościoła, zachować stosowne granice, identyfikując się z prawem cywilnym danego kraju¹⁰.

Kierując się jednak myślą prawodawcy, należałoby się w tym miejscu odnieść do rozporządzeń kan. 1 KKKW, który wyraźnie komunikuje, że: „Kanonny tego Kodeksu odnoszą się do wszystkich i jedynie do katolickich Kościołów Wschodnich, chyba że wyraźnie co innego zostało postanowione odnośnie do relacji z Kościołem łacińskim”¹¹. Stąd nasuwa się pytanie, czy na pewno w Kościele łacińskim obowiązują dyspozycje dotyczące własności intelektualnej? I czy norma kan. 666 jest ogólnokościelną normą ochrony praw autorskich?¹² Biorąc jednak pod uwagę inne zapisy obu kodyfikacji Jana Pawła II, należy odpowiedzieć, że tak¹³. Podobne spostrzeżenia pre-

⁸ Por. E. G ü t h o f f, *Ochrona własności*, s. 4-5.

⁹ KKKW, kan. 666 § 3.

¹⁰ Por. E. G ü t h o f f, *Ochrona własności*, s. 5.

¹¹ KKKW, kan. 1.

¹² Tamże; także: E. G ü t h o f f, *Ochrona własności*, s. 6.

¹³ Obie kodyfikacje identycznie stanowią: „Ustawy kościelne należy rozumieć według własnego znaczenia słów, rozważanego w tekście i kontekście. Jeśli pozostaje ono wątpliwe i niejasne, należy uwzględnić miejsca paralelne, gdy takie są, cel i okoliczności ustawy oraz myśl prawodawcy” (KPK/83, kan. 17; także: KKKW, kan. 1499). Kolejne dwie normy dodatkowo uściślają poruszane zagadnienie, według kan. 19 KPK/83: „Jeśli w określonej sprawie brak wyraźnej ustawy, powszechnej lub partykularnej, albo prawa zwyczajowego sprawa – z wyjątkiem karnej – winna być rozstrzygnięta z uwzględnieniem ustaw wydanych w podobnych sprawach, ogólnych zasad prawnych z zachowaniem słuszności kanonicznej, jursprudenencji, praktyki Kurii Rzymskiej oraz powszechnej i stałej opinii uczonych”, oraz kan. 1501 KKKW: „Jeśli w określonej sprawie brak wyraźnej ustawy, sprawa, z wyjątkiem karnej, winna być rozstrzygnięta według kanonów Synodów i świętych Ojców, prawnych zwyczajów, ogólnych zasad prawa kanonicznego z zachowaniem słuszności, jursprudenencji kościelnej oraz powszechnej i stałej doktryny kanonicznej”.

zentują L. Adamowicz i M. Kawa, którzy twierdzą, że „wobec luki w systemie prawnym Kościoła łacińskiego kanon ten nabiera szczególnego znaczenia, gdyż – biorąc pod uwagę zasady interpretacji prawa, które odsyłają do całego prawodawstwa Kościoła, a nie tylko w obrębie jednego kodeksu (kan. 19 KPK, kan. 1499 i 1501 KKKW) – stanowi wskazówkę do uregulowania kwestii ochrony prawa autorskiego także w Kościele łacińskim”¹⁴. Godny odnotowania jest fakt, że zarówno Stolica Apostolska, jak i Polska jest stroną wielu umów międzynarodowych w zakresie ochrony praw autorskich¹⁵. Przystąpienie zatem Stolicy Apostolskiej do tych umów stanowi bez wątpienia wyraz jej gotowości do zapewnienia prawom autora należytej ochrony prawnej¹⁶.

*

Kościół katolicki w Polsce chroni wizerunek i prawa do dzieł Jana Pawła II, Benedykta XVI i Stolicy Apostolskiej według zasad wielokrotnie podawanych przez Sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej, przypominanych przez Nuncjusza Apostolskiego w Polsce, oraz na mocy uprawnień, jakie z tego tytułu ma Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski¹⁷. Wydaje się, że zasady te są jasne i nie wymagają oddzielnego komentarza. Jednak w praktyce wygląda to bardzo różnie i niesie ze sobą wiele nierozstrzygniętych kwestii.

¹⁴ L. A d a m o w i c z, M. K a w a, *Zobowiązania Kościoła katolickiego w zakresie ochrony praw autorskich*, w: *Przesłanie chrześcijańskie a mass media. Aspekty prawnokanoniczne. Materiały spotkania wykładowców prawa kanonicznego (WSD oo. Redemptorystów, Tychów, 7-8 kwietnia 1999 roku)*, red. A. Kaczor, Lublin 2000, s. 52.

¹⁵ Między innymi warto tu wskazać *Konwencję Berneńską o ochronie dzieł literackich i artystycznych* z 9 września 1886 r. (przejrzana w Berlinie 13 listopada 1908 r. i w Rzymie 2 czerwca 1928 r.). Była ona wielokrotnie nowelizowana – ostatnio w Paryżu w 1971 r. Zarówno Stolica Apostolska, jak i Polska jest sygnatariuszem *Konwencji Berneńskiej*, a także *Powszechnej Konwencji o prawie autorskim* podpisanej w Genewie w 1952 r. Por. L. A d a m o w i c z, M. K a w a, *Zobowiązania Kościoła*, s. 52; *Prawo autorskie*, s. 176; E. G ü t h o f f, *Ochrona własności*, s. 1; Dz. U. 1935, Nr 516, poz. 28 (tekst pierwotny); Dz. U. 1990, Nr 82, poz. 474; Dz. U. 1978, Nr 8, poz. 28.

¹⁶ Por. E. G ü t h o f f, *Ochrona własności*, s. 1.

¹⁷ W tej części niniejszych rozważań korzystać będę z dokumentów Stolicy Apostolskiej, Nuncjusza Apostolskiego w Polsce oraz Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski, które zgromadzone są w archiwum Sekretariatu KEP w Warszawie.

W 1978 r. kard. Jean-Marie Villot, ówczesny Sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej, dekretem powierzył Watykańskiej Księgarni Wydawniczej „wieczyscie i na całym świecie” ochronę praw autorskich do pism Ojca świętego Jana Pawła II (także Karola Wojtyły) i Stolicy Apostolskiej¹⁸. W kolejnych latach zasady te uściślił kard. Angelo Sodano, Sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej, który w swym piśmie z 2 kwietnia 1997 r. (N. 402.291) skierowanym do przewodniczących episkopatów, przedłożył zasady dotyczące praw do tekstów Ojca świętego Jana Pawła II i Stolicy Apostolskiej¹⁹.

W dekrete tym czytamy: „[...] celem ułatwienia popularyzacji Przemówień i Dokumentów Papieskich, jak również dopilnowanie, by zawsze były one przekazywane czy tłumaczone wiernie, Sekretariat Stanu opracował zasady, którymi ma się kierować zarówno Wydawnictwo Watykańskie jak też różne Wydawnictwa zainteresowane publikowaniem Dokumentów Ojca Świętego”²⁰. Powyższy dokument składa się z sześciu punktów, które wyjaśniają obowiązujące zasady przekazane przez Sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej.

Zasady te są następujące:

– do Dyrektora Watykańskiej Księgarni Wydawniczej należy podpisywanie kontraktów, zgód czy umów odnośnie do nabycia lub odstąpienia ewentualnych praw autorskich i praw tłumaczeń dotyczących dokumentów papieskich i Stolicy Apostolskiej²¹.

– Dyrektor Watykańskiej Księgarni Wydawniczej jest upoważniony udostępnić, ale zawsze bez wyłączności wydawnictwom, które się do niego zwracają, po uprzednim okazaniu odpowiedniej gwarancji zaufania [np. pismo biskupa miejsca lub konferencji episkopatu danego kraju – przypis autora]²².

¹⁸ Dokument z 1978 r. nie został odnaleziony w archiwum KEP, dlatego też cytuję go za innym późniejszym pismem. Por. Pismo D. Claudio Rossini, dyr. Libreria Editrice Vaticana do Sekretarza Generalnego KEP z dnia 7 marca 2006 r. Archiwum Konferencji Episkopatu Polski, SEP – 1.2.11-5(C24) (dalej cyt.: Arch. KEP).

¹⁹ Akta Konferencji Episkopatu Polski, 2 (98), Warszawa 1998, s. 90-91 (dalej cyt.: Akta KEP). Powyższe pismo przekazał 8 maja 1997 r. (N.5299/97) abp J. Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce, kard. J. Glempowi, ówczesnemu przewodniczącemu KEP, w którym pisze: „Na prośbę Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej miło mi przesłać w załączeniu pewne zasady, jakich należy przestrzegać przy publikowaniu dokumentów i przemówień papieskich. Zostały one opracowane w celu jak najszerszego udostępniania tekstów papieskich, a jednocześnie zapewnienia ich integralności i wierności” (Arch. KEP, SEP – 1.10-2).

²⁰ Akta KEP, 2 (98), s. 90, wstęp.

²¹ Tamże, 1: „Należy do Dyrektora Wydawnictwa Watykańskiego podpisywanie kontraktów, zgód czy umów odnośnie do nabycia lub odstąpienia ewentualnych praw autorskich i praw tłumaczeń dotyczących Akt i Dokumentów Papieskich i Stolicy Apostolskiej”.

²² Tamże, 2: „Popierając jak najszersze rozpowszechnianie tekstów Ojca Świętego, także

– Dyrektor Watykańskiej Księgarni Wydawniczej może udostępnić teksty jeszcze nieopublikowane (które objęte są embargiem przed oficjalnym opublikowaniem) wydawcom z terenu Włoch²³, lub za pośrednictwem nuncjatur apostolskich drogą przez sekretariaty episkopatów do wydawnictw danego kraju²⁴.

– Dyrektor Watykańskiej Księgarni Wydawniczej ma obowiązek czuwać, by teksty były autentyczne i właściwie przetłumaczone, zaś poza granicami Włoch na nuncjuszu danego kraju w ścisłej współpracy z konferencją episkopatu spoczywają te obowiązki²⁵.

– Analogiczne zasady obowiązują przy wydawaniu i rozpowszechnianiu dokumentów innych urzędów Stolicy Apostolskiej, o ile w szczególnych przypadkach Sekretariat Stanu nie zdecydował inaczej²⁶.

W nawiązaniu do powyższych dyrektyw Sekretariatu Stanu, abp Józef Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce, rok później, 5 września 1998 r., skierował pismo do bp. Piotra Libery, ówczesnego Sekretarza Generalnego KEP,

za pośrednictwem udziału innych Wydawnictw, Dyrektor Wydawnictwa Watykańskiego jest upoważniony udostępnić nieodpłatnie, ale zawsze bez wyłączości Wydawnictwom, które się do niego zwracają, po uprzednim okazaniu odpowiedniej gwarancji zaufania, kopię (nawet w formie zapisu komputerowego czy poprzez INTERNET) Dokumentów, Przemówień i Homilii Ojca Świętego. Wydawnictwo Watykańskie, jednak, wymagać będzie od Wydawnictw zwrotu poniesionych kosztów”.

²³ Tamże, 3: „W przypadku Dokumentów Papieskich jeszcze nie opublikowanych (Encyklik, Adhortacji Apostolskich, Listów czy Konstytucji Apostolskich itd.), Dyrektor Wydawnictwa Watykańskiego może, objęty embargiem tekst, z odpowiednią dyskietką, 48 godzin przed oficjalnym opublikowaniem, przekazać wydawcom włoskim, prosząc jako wynagrodzenie o małą sumę tytułem zwrotu kosztów”.

²⁴ Tamże, 4: „Dla wydawców spoza Włoch, tekst i dyskietka mogą być przesłane z Sekretariatu Stanu do Nuncjatur, które przekazały te materiały pragnącym je otrzymać Konferencjom Episkopatów, aby udostępnić je, objęte embargiem 48 godzin przed oficjalnym opublikowaniem, Wydawnictwom danego terytorium, prosząc o skromne wynagrodzenie jako zwrot kosztów”.

²⁵ Tamże, 5: „Należy do Wydawnictwa Watykańskiego, a w przypadku wydawców nie Włochów, do Przedstawicielstwa Papieskiego w danym kraju, gdzie zainteresowani mają ich wydawnictwa, w ścisłej współpracy z Konferencją Episkopatu tego kraju, czuwanie, by wyżej wymienione teksty były rozpowszechnione integralnie, prosząc o uprzednie zobowiązanie się do tego oraz interweniując w odpowiedni sposób w przypadkach nadużyć, korzystając, jeśli zajdzie potrzeba, z prawnych porad ekspertów. Odnosnie do języków, które nie mają tłumaczeń zapewnionych przez Stolicę Apostolską, odpowiedzialność za wierność tłumaczenia spoczywa na określonej Konferencji Episkopatu”.

²⁶ Tamże, 6: „Analogiczne zasady postępowania mogą być stosowane przy wydawaniu i rozpowszechnianiu publikacji czy dokumentów Dykasterii lub innych Urzędów Stolicy Apostolskiej, o ile w szczególnych przypadkach ten Sekretariat Stanu nie zdecydował inaczej”.

w którym przypomina obowiązujące normy i wskazuje zasady rozpowszechniania dokumentów Stolicy Apostolskiej w granicach Polski. W dokumencie tym czytamy:

Niniejszym pragnę poinformować Księdza Biskupa, jako Sekretarza Generalnego KEP, że – jak wynika z załączonego listu Ks. Kard. A. Sodano – Sekretariat Stanu sprecyzował pewne zasady dotyczące publikowania dokumentów Stolicy Apostolskiej, wydanych czy to w formie książkowej, czy też na nośnikach elektronicznych (np. w formie zapisu komputerowego przekazanego pocztą elektroniczną). Nuncjatura Apostolska jest upoważniona do przekazania takich tekstów miejscowej Konferencji Biskupów, a dalej sprawą winien zająć się jej Sekretariat Generalny, zgodnie z zasadami podanymi przez Sekretariat Stanu, zwłaszcza n. 4 i 5. W związku z tym Nuncjatura Apostolska w przyszłości, jeśli otrzyma dysk z tekstem dokumentu Stolicy Apostolskiej, przekaże go do Sekretariatu Generalnego KEP, który będzie mógł go udostępnić na zasadach określonych w liście Ks. Kard. A. Sodano. Należy przy tym pamiętać, że Wydawnictwo Pallottinum w Poznaniu uzyskało w swoim czasie na prośbę Ks. Kard. S. Wyszyńskiego przywilej wydawania tzw. *Opera omnia* Ojca Świętego Jana Pawła II. W związku z tym przy udostępnianiu tekstów dokumentów papieskich należy w pierwszym rzędzie uwzględnić to Wydawnictwo, nie wyłączając innych²⁷.

Niejako w ślad za pismem Sekretarza Stanu oraz Nuncjusza Apostolskiego w Polsce, Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski 5 listopada 1998 r. wydaje komunikat, w którym odnajdujemy zwięzłe, ale konkretne informacje dotyczące ochrony praw autorskich dokumentów papieskich oraz Stolicy Apostolskiej. Ks. Marek Stępień, kierownik Biura Sekretariatu KEP, pisze w nim:

Zgodnie z decyzją Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej autorskie prawa majątkowe i autorskie prawa należne do Aktów, Dokumentów oraz wszelkich innych tekstów Ojca Świętego, Stolicy Apostolskiej oraz jej Urzędów przysługują Wydawnictwu Watykańskiemu. Dysponentem tych praw na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest Konferencja Episkopatu Polski²⁸. Publikacja wyżej wymienionych tekstów wymaga każdorazowego pisemnego zezwolenia Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski²⁹.

²⁷ Akta KEP, 2 (98), s. 89.

²⁸ Warto również nadmienić, że na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z dniem 7 stycznia 2007 r. takie prawa ma również Wydawnictwo św. Stanisława w Krakowie. Arch. KEP, SEP – 1.5.1-4.

²⁹ Tamże, s. 91. Z treścią wspomnianego komunikatu nie zgadza się w pełni L. Adamowicz, który twierdzi, że jego treść „wykracza poza ustalenia Stolicy Apostolskiej, stwierdzając, że «dysponentem autorskich praw majątkowych» związanych z dokumentami papieskimi i Stolicy Apostolskiej jest Konferencja Episkopatu Polski, a publikacja tychże tekstów «wymaga każdorazowego pisemnego zezwolenia Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski»” (L. A d a m o w i c z, M. K a w a, *Zobowiązania Kościoła*, s. 54).

Każda wizyta Ojca świętego Jana Pawła II w Ojczyźnie była okazją dla wielu tzw. przedsiębiorców w Polsce, by wprowadzić na rynek produkty z wizerunkiem papieża lub opatrzonych jego herbem. Z tego tytułu, by w jakimś możliwym zakresie strzec wizerunku Jana Pawła II, 29 maja 2002 r. abp Leonardo Sandri, Substytut Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej, skierował do bp. Piotra Libery, Sekretarza Generalnego KEP, pismo następującej treści:

W związku z zapowiedzianą pielgrzymką Ojca Świętego do Ojczyzny, jak również przy innych okazjach, przedsiębiorcy i wydawcy z Polski zwracają się do Stolicy Apostolskiej o wyrażenie zgody na produkcję przedmiotów czy publikacji (typu: kalendarze, foldery, plakaty itp.) noszących wizerunek Papieża lub opatrzonych Jego herbem. Stolica Apostolska generalnie nie udziela takich zezwoleń, zwłaszcza, gdy wiadomo, iż chodzi o cele czysto komercyjne. W wyjątkowych przypadkach, gdy prośby są poparte pozytywną opinią Biskupa miejsca i mają służyć promocji kultury chrześcijańskiej czy nauczania i dzieła Ojca Świętego, można jednak wyrazić zgodę. Ponieważ Sekretariat Stanu nie ma możliwości właściwego rozeznania rodzaju instytucji ani celów ich działalności na terenie Polski, postanawia się, co następuje: odnośnie do próśb związanych z najbliższą pielgrzymką Ojca Świętego do Polski, stosownych pozwoleń może udzielić Metropolita Krakowski lub Biskup odpowiedzialny za organizację pielgrzymki; odnośnie do próśb nie związanych z pielgrzymką, kompetencji do wydawania tego typu zezwoleń udziela się Sekretariatowi Episkopatu Polski; Sekretariat Stanu zastrzega sobie wyrażanie zgody na używanie herbu papieskiego oraz faksymile podpisu i innych tekstów autograficznych Ojca Świętego³⁰.

Po śmierci Jana Pawła II wielu wspomnianych wcześniej przedsiębiorców, z jeszcze większym rozmachem przystąpiło do produkcji tzw. pamiątek z wizerunkiem zmarłego papieża. Podobny proceder miał miejsce (i nadal trwa) w okresie rocznicy wyboru na Stolicę Piotrową, pielgrzymek do Ojczyzny czy też rocznicy śmierci Ojca świętego. Z tego tytułu 15 kwietnia 2005 r. bp Piotr Libera, Sekretarz Generalny KEP, wystosował komunikat, w którym apeluje o ochronę pamięci i wizerunku zmarłego papieża. W piśmie czytamy:

³⁰ Arch. KEP, SEP – 1.5.1-5 (C1). W podobnym tonie na pismo jednego z warszawskich wydawnictw fonograficznych, które skierowało prośbę do Konferencji Episkopatu Polski, by otrzymać stosowną zgodę do praw dźwiękowego zapisu przemówień Ojca świętego Jana Pawła II, bp Jan Chrapek, jako koordynator prac przygotowawczych wizyty apostolskiej Ojca świętego Jana Pawła II w Polsce, poinformował zainteresowanych, że prawa te ma Radio Watykańskie i tam winni skierować swoją petycję. Por. Pismo z dnia 28 czerwca 1999 r., Arch. KEP, SEP – 1.2.1.1.7-14 (141). Obecnie (po śmierci Jana Pawła II) Sekretariat KEP po konsultacji z Nuncjaturą Apostolską ma również prawa do herbu papieskiego i faksymile podpisu Jana Pawła II. Arch. KEP, SEP – 2.5.1 (C465).

W związku z powtarzającymi się praktykami bezprawnego wykorzystywania wizerunku Ojca Świętego Jana Pawła II uprzejmie informujemy, że zgodnie z pismem Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej z dnia 29 maja 2002 roku nie udziela się zgody na wykorzystywanie wizerunku Ojca Świętego Jana Pawła II w celach czysto komercyjnych. W wyjątkowych przypadkach, «gdy prośby są poparte pozytywną opinią Biskupa miejsca i mają służyć promocji kultury chrześcijańskiej czy nauczania i dzieła Ojca Świętego», kompetencję do wydania stosownego zezwolenia posiada Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski. Powyższe zasady nabierają szczególnego znaczenia w kontekście ochrony pamięci i wizerunku Zmarłego Papieża³¹.

Po wyborze kard. Josepha Ratzingera na papieża kard. Angelo Sodano, Sekretarz Stanu Stolicy Apostolskiej, w dwóch pismach (dekret i komunikat) przypomniał zasady ochrony praw autorskich dokumentów wydawanych obecnie przez Benedykta XVI, jak również przed powołaniem go na Stolicę Piotrową. W dekreście z 31 maja 2005 r. znajdujemy informację:

Powierza się Watykańskiej Księgarni Wydawniczej, jako instytucji związanej ze Stolicą Apostolską, wykonywanie i ochronę, wieczyście i na całym świecie, wszystkich moralnych praw autorskich i wszelkich praw do wyłączności w czerpaniu korzyści ekonomicznych, żadnego nie wyłączając i nie pomijając, dotyczących wszystkich aktów i dokumentów, przez które Papież sprawuje swój urząd nauczycielski. W wykonywaniu powierzonego zadania Watykańska Księgarnia Wydawnicza, w osobie dyrektora i przedstawiciela prawnego *pro tempore*, działa w imieniu i w interesie Stolicy Apostolskiej, i jest władna dysponować w dowolny sposób wspomnianymi prawami, wstępować na drogę prawną i sądową, podejmować jakiekolwiek działania mające na celu pełną ochronę i realizację owych praw, sprzeciwiać się wszelkim roszczeniom bądź żądaniom osób trzecich, zgodnie z postanowieniami umów i konwencji międzynarodowych, które podpisała również Stolica Apostolska³².

Warto odnotować w tym miejscu, że Sekretariat Stanu w dekreście tym nie tylko wskazuje, kto jest dysponentem praw autorskich, lecz również wyraźnie określa, kto ma ich strzec, nawet wstępując na drogę sądową. Również po raz pierwszy odwołuje się w tym dokumencie do umów i konwencji międzynarodowych, których Stolica Apostolska (jak już wspomniano) jest sygnatariuszem.

³¹ Akta KEP, 1(10) 2005, s. 47. Podobne refleksje snuje red. Marek Domagalski z „Rzeczpospolitej”: „To naturalne, że w związku ze śmiercią papieża pojawiają się liczne inicjatywy nadawania imienia Jana Pawła II szkołom, szpitalom czy ulicom. Czy mamy jednak narzędzia obrony, gdyby doszło do nadużycia tego drogiego imienia i wizerunku? Prawo nie jest tu bezbronne: nazwisko, kult zmarłego, a nawet uczucia religijne są pod ochroną prawa. Już pojawiają się ostrzeżenia, by w atmosferze masowego upamiętniania wielkiego Polaka nie doszło do nadużyć, choćby w celach komercyjnych” (M. Domagalski, *Kult zmarłego pod ochroną prawa*, „Rzeczpospolita” z 12 kwietnia 2005, <http://new-arch.rp.pl/artukul/540631.html>; 05.06.2009).

³² Akta KEP, 1 (11) 2006, s. 79.

W kolejnym dokumencie, przywołanym już komunikacie, datowanym 31 maja 2005 r., kard. Angelo Sodano oświadcza:

Podaje się do wiadomości, że Papież Benedykt XVI powierzył Watykańskiej Księgarni Wydawniczej wykonywanie i ochronę wszelkich praw autorskich i wszystkich praw do wyłączności w czerpaniu korzyści z aktów, dzieł i pism, których autorem był obecny Papież przed wyborem na Następcę św. Piotra. Bez naruszania praw nabytych przez osoby trzecie na mocy umów wcześniej zawartych z Autorem, od tej pory do Watykańskiej Księgarni Wydawniczej powierzone zostają również wykonywanie i ochrona praw autorskich dotyczących tychże umów, aktualnie realizowanych³³.

W uzupełnieniu wyżej przytoczonych dokumentów Sekretariatu Stanu, abp Józef Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce, 2 września 2005 r. w piśmie (N.11.870/05) skierowanym do bp. Piotra Libery, Sekretarza Generalnego KEP, przesyła informację Stolicy Apostolskiej, w której czytamy: „przesyłam w załączeniu treść notyfikacji Stolicy Apostolskiej, dotyczącej praw autorskich zapisów fonograficznych głosu Ojca Świętego Benedykta XVI, także sprzed jego powołania na Stolicę Piotrową. Jak wynika z wspomnianego dokumentu, prawami tymi zarządza *Radio Vaticana*”³⁴.

W dniu 8 lutego 2006 r. Nuncjusz Apostolski w Polsce kolejnym pismem (N.12.213/06) skierowanym na ręce abp. Józefa Michalika, przewodniczącego KEP, przypomina i uzupełnia zasady praktycznego wykonania postanowień Sekretariatu Stanu, zawartych w pismach z 31 maja 2005 r. dotyczących ochrony praw autorskich dokumentów Benedykta XVI:

Nawiązując do dekretu Kardynała Sekretarza Stanu z dnia 31 maja 2005 r., niniejszym przekazuję zasady ogólne, dotyczące przedrukowywania dokumentów papieskich w Polsce. Wydawnictwa, które chcą opublikować konkretny dokument papieski celem upowszechniania nauczania papieskiego, począwszy od teraz, muszą uzyskać zgodę Sekretariatu KEP. Wydawnictwa, które otrzymają taką zgodę, są zobowiązane do umieszczenia w publikacji napisu: © *Copyright 2006 – Libreria Editrice Vaticana*, po którym dodają swoje własne *Copyright*. W sprawie wydania zbioru dokumentów papieskich należy zwrócić się do *Libreria Editrice Vaticana*. W sytuacjach wątpliwych należy skonsultować się z tutejszą Nuncjaturą Apostolską. Zasady te obowiązują do czasu wydania innych norm. Nie można również wykluczyć, że konkretny dokument – jak to było w przypadku encykliki *Deus caritas est* – będzie się rządził innymi zasadami *in casu*³⁵.

³³ Tamże. Powyższe dokumenty zostały przekazane 1 czerwca 2005 r. do Sekretariatu KEP przez Nuncjusza Apostolskiego w Polsce pismem (N.11653/05). Arch. KEP, SEP – 1.2.11-5 (C1).

³⁴ Arch KEP, SEP – 1.2.11-5 (C3).

³⁵ Arch KEP, SEP – 1.2.11-5 (C21). Obecnie Sekretariat KEP udzielając takiej zgody, nakazuje wydawnictwom, by umieszczać © *Copyright Libreria Editrice Vaticana* także przy druku dzieła Jana Pawła II.

Ks. D. Claudio Rossini, dyrektor Watykańskiej Księgarni Wydawniczej, jako „główny strażnik” praw autorskich dokumentów papieskich i Stolicy Apostolskiej, pismem z 19 września 2005 r. skierowanym do bp. Piotra Libery, Sekretarza Generalnego KEP, prosi, by przypomnieć wydawcom w Polsce zasady wydane przez kard. A. Sodano z 31 maja 2005 r., bowiem – jak pisze w swoim liście – „zdarzają się przypadki niepoprawności lub wręcz piractwa wydawniczego”³⁶. W odpowiedzi na tę informację, Sekretariat KEP 4 października 2005 r. powiadomił o tym kurie biskupie, zgromadzenia zakonne oraz za pośrednictwem Prezesa Stowarzyszenia Wydawców Katolickich ok. 200 wydawnictw w Polsce³⁷. Dyrektor Rossini w piśmie z 7 marca 2006 r. skierowanym do Sekretarza Generalnego KEP, po raz kolejny przypomina zasady respektowania tych norm przez polskich wydawców. Tak apeluje:

[...] już od jakiegoś czasu Watykańska Księgarnia Wydawnicza podejmuje działania mające na celu pełne i wyczerpujące zastosowanie dekretu z dnia 31 maja ubiegłego roku, w którym Kardynał Angelo Sodano przypominał, że Watykańskiej Księgarni Wydawniczej została powierzona, *wieczyście i na całym świecie*, ochrona praw autorskich w odniesieniu do pism Ojca Świętego i Stolicy Apostolskiej. Jednocześnie, w tym samym dniu, Kardynał Angelo Sodano przypominał wskazania, które w roku 1978 wydał ówczesny Sekretarz Stanu Kardynał Villot w odniesieniu do dzieł Kardynała Karola Wojtyły, mianowicie, że wykonywanie praw autorskich w odniesieniu do pism Kardynała Ratzingera powstałych przed jego wyborem na Katedrę Piotrową, zostało również powierzone Watykańskiej Księgarni Wydawniczej. W związku z tym, w rok od wydania powyższych rozporządzeń i mając na uwadze zbliżającą się podróż Ojca świętego Benedykta XVI do Polski, pozwałam sobie zwrócić się do Księdza Biskupa z prośbą, aby zechciał poinformować wydawców polskich o obowiązujących w tej materii rozporządzeniach prawnych i wezwał ich do zwracania się do Watykańskiej Księgarni Wydawniczej z każdą inicjatywą wydawniczą, dotyczącą zarówno tekstów i pism Sługi Bożego Jana Pawła II, jak również wszystkich inicjatyw wydawniczych związanych z magisterium Benedykta XVI³⁸.

Wielokrotnie przez ostatnie lata Nuncjatura Apostolska w Polsce, działając poprzez Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski, przypominała normy dotyczące ochrony praw autorskich dokumentów Jana Pawła II (Karola Wojtyły), Benedykta XVI (Josepha Ratzingera) oraz Stolicy Apostolskiej, wydane przez Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej³⁹. I chociaż polskie prawodawstwo nie chroni wizerunku Jana Pawła II i Benedykta XVI (mówię o Ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych; głównie

³⁶ Arch. KEP, SEP – 1.2.11-5 (C5).

³⁷ Arch. KEP, SEP – 1.2.11-5 (C9)-(C12).

³⁸ Arch. KEP, SEP – 1.2.11-5 (C24).

³⁹ Arch. KEP, SEP – 1.2.11-5 (C25); (C17); (C21) i inne.

art. 81), jako osób powszechnie znanych i pełniących funkcje publiczne, to Sekretariat KEP ma również wiele przykładów dobrej współpracy z wieloma osobami tak prawnymi, jak i fizycznymi.

*

Reasumując, można stwierdzić, że obowiązujące prawo Kościoła katolickiego dostrzega konieczność ochrony praw autorskich dokumentów papieskich i Stolicy Apostolskiej. Wraz z rozwojem możliwości publikacji prawodawca kościelny wprowadził nowe dyspozycje w swojej kodyfikacji⁴⁰. Celem zapewnienia większej skuteczności tej ochrony odsyła również do prawodawstwa świeckiego danego terytorium oraz do wskazanych uprzednio konwencji międzynarodowych⁴¹. I chociaż wiele jest jeszcze do zrobienia w tej jakże ważnej, a zarazem delikatnej materii, to należy mieć nadzieję, że Kościół katolicki uwzględni w swym prawodawstwie nowe, jeszcze bardziej skuteczniejsze normy ochrony praw autorskich dokumentów papieskich i Stolicy Apostolskiej.

PROTECTION OF COPYRIGHT FOR THE DOCUMENTS
WRITTEN BY JOHN PAUL II (KAROL WOJTYŁA),
BENEDICT XVI (JOSEPH RATZINGER)
AND THE HOLY SEE

S u m m a r y

Copyright law constitutes part of intellectual property law and includes, in a narrower sense, a collection of laws established with a view to protecting the interests of creators and legal relations connected with the creation of works, their use and protection. In a broader sense, this notion covers the regulations relating to the so-called ancillary rights (exclusive rights), granted to performers, producers of phonograms (sound recordings), radio and television broadcasters. The matter is regulated in detail by Art. 1 of the Copyright and Ancillary Rights Act of the Republic of Poland of 4 February, 1994. The Author focuses on the norms of Canon Law contained in both codifications of John Paul II. Although copyright law generally does not belong to the ecclesiastical domain of law, the Author tries to locate

⁴⁰ KKKW, kan. 666.

⁴¹ Por. L. A d a m o w i c z, M. K a w a, *Zobowiązania Kościoła*, s. 55; E. G ü t h o f f, *Ochrona własności*, s. 6.

places or at least „their traces” where the legislator points to norms of conducts in this relatively unexplored matter. Yet the core of the present considerations are documents retrieved from the materials collected in the archive of the Secretariat of the Polish Episcopate Conference in Warsaw. It is to be noted that both the Holy See and Poland are parties to international agreements connected with protection of copyright. Therefore, the fact that the Holy See participates in these agreements constitutes a proof of its willingness to provide due legal protection of an author.

In summary, one may conclude that the current law of the Catholic Church recognizes the necessity to legally protect papal documents and those of the Holy See. As new modes of publication have become available, the Church legislator has introduced new directives. In order to provide a more efficient protection, the legislator makes a reference to secular legislation of a given country and to abovementioned international conventions. Although there remains much to be done in this vital yet delicate matter, it is to be hoped that the Catholic Church will incorporate in its legislation the new and more effective norms of protection of papal documents and those of the Holy See.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: prawo autorskie, ochrona praw autorskich, Jan Paweł II – prawa autorskie, Benedykt XVI – prawa autorskie.

Key words: copyright law, protection of copyright, John Paul II, copyright, Benedict XVI.